

Ciara, Stefan

"Teresa Kunegunda Sobieska", Michał Komaczyński, Warszawa 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 213-214

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Właściwy katalog zbiorów poprzedzony został notą redakcyjną, selektywną bibliografią tematu, wykazami skrótów. Układ tematyczny katalogu różni się od układu ekspozycji, zachowuje jednak numerację ułatwiającą poruszanie się po wystawie. Wynika on z przyjętego podziału rzeczowego a także, jak się wydaje, z faktu, iż katalog pozostanie a wystawa będzie jedynie wspomnieniem. Ponad 400 obiektów (niektóre o mniejszym znaczeniu nie znalazły miejsca w katalogu) podzielono na następujące działy: „Malarstwo”, „Rysunki i grafika”, „Rzeźba pełna i reliefy”, „Monety”, „Rzemiosło artystyczne”, „Rękopisy i druki” i „Suplement” zawierający opis wariów. Te różnorodne obiekty artystyczne wypożyczone z wielu muzeów, archiwów, bibliotek, instytucji państwowych, kościołów i od osób prywatnych (lista na s. 6) opracowane są szerzej niż w rutynowych katalogach muzealnych. Oprócz bowiem danych technicznych obiektu i bibliografii zawarto tu treści inspirujące dyskusję. Żałować należy, iż na wystawie nie znalazły się niektóre eksponaty sygnalizowane przez katalog, np. obraz F. von Kessela, „Bitwa pod Chocimiem” z Galerii Obrazów we Lwowie, Oddział w Olesku. Walory artystyczne tego dzieła nie zostały w pełni ukazane w odwzorowaniu fotograficznym, eksponowanym na wystawie. Część tekstową katalogu zamyka niezwykle przydatny w tym miejscu słownik artystów, których dzieła znajdują się na wystawie. Wydawnictwo uzupełnia 16 ilustracji kolorowych oraz 167 czarno-białych. Szkoda, że nie jest to proporcja odwrotna. Z niecierpliwością należy oczekiwać na zapowiadany katalog, wielce interesującej wystawy na Zamku Wawelskim.

W. B.

Michał Komarzyński, *Teresa Kunegunda Sobieska*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1982, s. 226, ilustr.

Jest to jedna z ciekawszych pozycji opublikowanych w okresie poprzedzającym trzechsetną rocznicę odsieczy wiedeńskiej. Zmienne koleje życia „Pupusieńki”, ukochanej córki Jana III, poślubionej elektorowi bawarskiemu Maksymilianowi Emanuelowi z dynastii Wittelsbachów są przedstawione na szerokim tle burzliwych dziejów Europy lat 1676—1730 (małżeństwo Teresy Kunegundy też było ważkim aktem o politycznej wymowie). Książka oparta jest na solidnej bazie źródłowej; autor sumiennie wykorzystał rękopiśmienne zbiory polskie i obce — francuskie i niemieckie (stąd sympatyczne podziękowanie we wstępie dla księcia Alberta Bawarskiego za zezwolenie na kwerendę w Geheimes Hausarchiv Wittelsbachów w Monachium). Nie przeszkadza to bynajmniej w lekturze; książkę czyta się lekko, jest ona zresztą adresowana do szerokich (na miarę dziesięcioletniego nakładu — szybko rozkupionego) rzesz czytelników, o czym świadczy wyposażenie jej w objaśnienia terminów staropolskich oraz zwrotów francuskich i łacińskich. Walory tej publikacji podnosi interesujący zestaw ilustracji — głównie reprodukcji ze zbiorów monachijskich.

Aneks do części konstrukcyjnej książki stanowi edycja dwu diariuszy — „wesela królowej jm polskiej” i „podróży elektorowej Bawarii”. W przeciwieństwie do części konstrukcyjnej, nie nasuwającej poważniejszych uwag (może poza jedną, drobną — dziwne określenie „dynastia Wittelsbachów-Sobieskich”, s. 129) edycja ta budzi pewne zastrzeżenia. Autor zastrzega wprawdzie, że przygotował ten aneks źródłowy według zasad (?) obowiązujących dla edycji popularnonaukowych, ale sądzę, że i czytelnika — nieprofesjonalistę może zainteresować, kto był w sierpniu 1694 r. biskupem chełmińskim lub inflanckim, a z braku odpowiednich przypisów rzeczowych informację taką można odnaleźć dopiero po przewertowaniu indeksu osób. Zarówno w części konstrukcyjnej, jak i w indeksie osób autor i wydawca nie podał imion wielu osób, a przecież ustalenie, że np. kasztelan mię-

dzyrzecki Gurowski miał na imię Melchior, a syn Jana Andrzeja Morsztyna (nie Andrzeja, jak w książce!), poety i ekspodskarbiego miał imiona Michał Wojciech, nie pochłonęłoby zbyt wiele czasu i pracy. Wątpliwości budzą też takie nazwiska i tytuły, jak „Kierski, kasztelanica poznański” (s. 197) i „Kratkowski, starosta kolski” (s. 162). W pierwszym przypadku (zajrzałem do odpowiedniego rękopisu w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego i stwierdziłem prawidłowość lekcji M. Komarzyńskiego) może chodzić albo o Jana Antoniego Krzyckiego, syna kasztelana poznańskiego Stanisława, albo też o Samuela Kierskiego, cześnikowica i sędzica poznańskiego, w przyszłości kasztelanica rogozińskiego. Nazwisko Kratkowski nie występuje w herbarzu, może chodzi o Kretkowskiego? W każdym razie niezbędne byłoby sprostowanie pomyłek autorów diariuszy w odpowiednich przypisach.

Omówione powyżej usterki obniżają nieco przyjemność i pożytek płynące z lektury tej interesującej książki, a winą za ich powstanie należy obarczyć również, jak sądzę, wydawnictwo.

S. C.

Zdzisław Grot, *Dezydery Chłapowski 1788—1879*, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, seria „Wybitni Wielkopolanie”, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa—Poznań 1983, s. 232.

Zainteresowanie postacią generała Dezyderego Chłapowskiego w ostatnich latach znacznie wzrosło, o czym świadczą aż cztery dotyczące go przyczynki i opracowania, które ukazały się między 1978 a 1983 rokiem; znalazł się wśród nich nawet osobny tom studiów. Książka Z. Grota, wykraczająca poza ramy naukowopopularnego zarysu, sumuje wiedzę o oficerze napoleońskim, jednym z wybitniejszych dowódców polskich w okresie powstania listopadowego, pionierze nowoczesnych metod agrotechnicznych i pracy organicznej w Wielkopolsce. Wśród wykorzystanych źródeł na pierwszy plan wysuwają się materiały ze zbiorów rodzinnych, m.in. korespondencja generała, dokumenty osobiste, papiery majątkowe. Uwzględniono też, choć w ograniczonym zakresie, archiwalia wytworzone przez władze pruskie. Pozwoliło to, zgodnie z zasadami nowoczesnej biografistyki, przedstawić postać generała na tle środowiska i epoki. Oprócz przypomnienia faktów z życia postaci tytułowej i uściślenia niejednego z dawniejszych ustaleń zajął się też Grot sylwetką psychologiczną Chłapowskiego, zwracając uwagę szczególnie na jego konserwatywne poglądy i głęboką religijność w ostatnim okresie życia. Ukazał też, wykraczając poza dotychczasowe opracowania, krąg rodzinny i towarzyski Chłapowskich w XIX wieku.

W aneksie autor umieścił nieznaną list generała do żony z 16 lipca 1831, donoszący o przymusowym przejściu granicy pruskiej przez korpus Giełguda. Książkę uzupełnia szczegółowe kalendarium.

A. S.

Bolesław Limanowski, *Historia demokracji polskiej w epoce porozbiorowej*, wstępem poprzedził i przypisami opatrzył Artur Leinwand, Państwowy Instytut Wydawniczy, seria „Klasyki Historiografii”, Warszawa 1983, s. 931.

Pionierskie opracowanie dziejów szeroko rozumianej polskiej lewicy, powstałe w początkach XX stulecia, było zarazem jedną z pierwszych prób napisania historii walk narodowowyzwoleńczych w dobie porozbiorowej. Wątki zasygnalizowane przez Limanowskiego podjęła późniejsza historiografia i choć zostały one